

Момчило Јагодић¹, вероучитељ
Основна школа „Светолик Ранковић“ - Аранђеловац
Основна школа „Душан Радоњић“ – Бања

Прегледни рад
Методика теорија и пракса 1/2023
УДК: 37.014.523
стр. 106–114

ПРИМЕНА МОДЕЛА „ДИФЕРЕНЦИРАНЕ НАСТАВЕ“ У РЕАЛИЗАЦИЈИ НАСТАВНОГ ПЛАНА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА У ДРУГОМ ЦИКЛУСУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Резиме: Чињеница је да савремено друштво и његове тековине захтевају и очекују сталну иновацију и модернизацију. Самим тим модерно друштво свакако захтева и модерно школство и савремен и свима приступачан наставни процес. Основна тема и циљ овога рада јесте приказ примене модела диференциране наставе у реализацији наставе Православног катихизиса. У самом раду показаћемо вишеструки значај примене поменутог модела, како на сам наставни процес, тако и на оно најважније, а то су свакако постигнућа ученика.

Кључне речи: диференцијација, катихизис, наставни процес, постигнуће

УВОД

У наставном процесу на било ком нивоу не смемо да заборавимо чињеницу да је сваки ученик личност за себе. Свакој тој личности сви ми наставници смо дужни да се прилагођавамо и на тај начин да код њих пратимо ниво и могућности прихватања и разумевања предаваног градива са једне стране, али и развоја њихових интересовања са друге стране (Вуловић, Егерић 2004.). Од наставника се не очекује да диференцирају све и увек и у односу на све карактеристике ученика. Диференцијација је добар избор онда када наставник: а) препозна да ученици имају потребу за диференцираним приступом и б) када предпоставља да ће диференцијација допринети разумевању значајних идеја или развијању значајних вештина ученика.

¹ momcilo.jagodic89@gmail.com

При диференцирању наставе, наставник се води општим принципима од којих морамо истаћи три као незаобилазна и кључна: а) одабир циљева, садржаја и активности који су у зони наредног развоја ученика (будући да да је немогуће применити овај модел на сваки сегмент наставе), а који представљају захтев који ученик не може да уради самостално, али може у интеракцији са компетентним другим; б) заснивање диференцијације на континуираном праћењу и процени уз помоћ којих ће сам наставник прилагодити различите захтеве наставе различитим могућностима и способностима самих ученика и в) флексибилно коришћење различитих облика наставе и омогућавање груписања ученика према њиховим различитим карактеристикама, а чиме се максимизира учинак и продуктивност саме примене истраживаног и поменутог модела наставе.

Као што је већ споменуто, наши ученици су по много чему слични, али и по много чему различити. Међутим, нису све особине наших ученика једнако релевантне за учење наших предмета. Стога, диференцијација, има за циљ управо да уважи оне сличности и разлике између ученика, које су релевантне за учење одређеног садржаја, са одређеним циљем, у одређеном контексту (Егерић, 2004).

ДИФЕРЕНЦИРАНА НАСТАВА И ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Предмет Православни катихизис, односно, како се он данас популарно назива, Верска настава, враћен је у школски систем Републике Србије одлуком Владе Републике Србије и благословом Српске Православне Цркве, како на основношколском, тако и на средњошколском нивоу. То је свакако представљало велики помак, јер образовање није потпуно ако му недостаје вера. Основни елемент од кога полазимо у реализацији плана и програма нашег предмета јесте да саму веру одређујемо као потврду невидљивих ствари, као убеђеност у невидљиво, али на нивоу очигледног. Вера је уједно и врлина и обавеза пред собом, иако је у суштини само слободно признавање постојања невидљивог Бога. Стога, циљ верске наставе јесте да се њоме сведоче садржаји вере и духовно искуство (Стојановић, 2016.).

Свакако да модел диференциране наставе можемо применити и у реализацији наставе Катихизиса, а то ћемо и овим радом доказати. Морамо увек бити спремни на преиспитивање и самоевалуацију сопственог излагања, али са друге стране, стално у виду морамо имати одређене карактеристике ученика на које бисмо требали обратити пажњу (Tomlinson, 2014):

а) предзнање ученика – односи се на ниво и знања ученика у односу на циљани садржај и тему (саму тему наставне јединице ћемо изложити у току рада), а сама предзнања могу варирати управо у односу на саму тему и њен садржај. У овом контексту морамо нагласити да би предзнање у настави Православног катихизиса (у даљем тексту верске наставе) пре свега подразумевало духовно искуство самог ученика, односно, колико он у својој *alma mater*, односно, локалној или породичној Цркви, живи истинским хришћанским животом. Другим речима, наставник је дужан да провери да ли се у породици ученика уопште разматрају било какве ре-

лигијске теме, да ли се у породици ученика пости, да ли ученик редовно одлази на богослужења у храм.

б) интересовања ученика – вероватно кључни елемент, а који је свакако нераскидиво повезан са претходно наведеним. Ту подразумевамо различита знања, предзнања, вештине, ситуације и активности које ученика могу побудити и мотивисати да се њима подробније бави. Дакле, овде би смо могли навести пример да је наставник дужан да има увид да ли ученик у одређеним тренуцима чита Свето Писмо, да ли је упознат са неким најважнијим библијским личностима, а чији би га модели могли навести да се упусти у самостално даље истраживање одређених религијских тема.

в) профил учења – односи се свакако на преферирани начин учења, као и на ниво и потребу за подршком у учењу, али може се односити и на религијску или социјалну припадност самог ученика. На територији Републике Србије, а нарочито на територији Војводине заступљен је мултикултурални, мултиетнички, па самим тим и мултирелигијски модел живота што свакако може утицати на ученика и његове способности савладавања одређене наставне теме или садржаја.

У вези са последње наведеним морамо нагласити да часове верске наставе похађају и ученици који наставу прате по инклузивном моделу (ИОП1, а нажалост у великом броју случајева и ИОП2, уз одређени број ученика са парцијалном или потпуном ометеношћу или одређеним физичким обликом инвалидитета), а којима је свакако неопходна већа, а често и стална подршка у учењу. Но, и поред разлика међу ученицима, свакако да је наставник тај који мора водити рачуна да сви ученици имају исте потребе. Ослањајући се на теорију самоодређења (Deci & Ryan, 2015), као значајне ћемо истаћи потребе за повезаношћу, компетентношћу и аутономијом. Односно, потребно је наставу конципирати на тај начин да се сви ученици осећају као заједница, да сви имају потпуно иста права и да су сви потпуни чланови заједнице, а то је свакако и један од основних постулата Верске наставе као предмета.

Диференцирана настава отвара могућности за превазилажење разлика, за савремен и отворен приступ, а самим тим и реализацију наставног процеса (Tomlinson, 1995). Омогућава фокус на различите облике интелигенције, на изношење и разматрање различитих духовних искустава, Развија могућности учења, а у складу са личним интересовањем сваког ученика. Али оно што је најважније, а на чему, како је већ наведено, заснивамо наш наставни предмет, то је изграђивање здраве и потпуне заједнице у духу хришћанске вере и културе на принципу равноправности, међусобног уважавања и љубави. Свакако да настава која одговара на потребе ученика подразумева модификације у погледу тога на који се начин ученицима нуде важне идеје, а на основу којих ученици осмишљавају и изражавају идеје или своје доживљаје религије и религијског, стварајући на тај начин сопствено верско – мистичко искуство, а које ће касније још више надограђивати и богатити. Веома је важно нагласити да диференцијација није исто што и индивидуализација (Tomlinson, 2014). Док се код индивидуализације наставник фокусирано прилагођава напретку и раду једног конкретног ученика, код диференцијације се прилагођавање врши за групе ученика сличних карактеристика, од значаја за конкретне активности.

Долазимо до закључка, да диференцијација представља такву врсту рада која омогућава добит већем броју ученика истовремено, коришћењем задатака који излазе у сусрет различитим потребама самих ученика (Tomlinson & Moon, 2013).

ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА САДРЖАЈА И ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Да бисмо остварили већу добит код ученика, а која нам је свакако циљ, онда у раду морамо себи, као предавачима, да постављамо питања: шта моје ученике занима, шта би они желели да сазнају, шта ја желим да их научим и какве компетенције код њих желим и могу да развијем и шта након мог одржаног часа по диференцираном моделу моји ученици могу да примене?

Свакако да су за добру диференцијацију потребне и добре стратегије, у смислу алата за спровођење исте (Morgan, 2014). У контексту разматрања стратегија, њих ћемо предложити на основу онога што смо себи поставили као основне постулате пре самог започињања диференцијације теме и садржаја часа.

а) предзнање ученика – на основу одабране наставне јединице која би се могла диференцирати потребно је, ученике упутити у основни ток самог догађаја о коме би се говорило, дакле, потребно је ученицима припремити одређени Библијски текст, затим потребно је обезбедити додатне материјале који би омогућили различите нивое и различите вештине читања. У самом припремљеном Библијском тексту назначити кључне делове кроз кратко усмено излагање, укључити и опцију групног рада, а у циљу пружања вршњачке подршке самим ученицима;

б) интересовања ученика – најпре ученике који показују више смисла и креативности у савладавању наставних тема и садржаја из Верске наставе преусмерити на улогу организатора како би они унутар једне хомогене групе подстакли и инспирисали остале ученике да испоље своје вештине у раду на једном Библијском тексту, било да је у питању неки Библијски догађај или важна Библијска личност. А такође неопходно је припремање материјала, а који би био прилагођен потенцијалним ученичким питањима на задату тему;

в) профил учења – на овом нивоу неопходно је сопствене могућности као предавача испољити у циљу приближавања теме самим ученицима. У томе је пожељно користити визуелне, гласовне методе, покрет и мимику. Затим пожељна би била и употреба различитих илустрација, а којима би кроз изучавање одређене Библијске теме били способни да превазиђемо све потенцијалне разлике, етничке, културне, па и религијске (Tomlinson, 2014).

МОДЕЛ ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈЕ ЈЕДНОГ ЧАСА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА

Након што смо у претходним поглављима изнели и изанализирали све теоријске поставке модела диференциране наставе, и након што смо приказали оно што сматрамо неопходним алатима за диференцирање теме и садржаја, у овом поглављу ћемо и практично приказа-

ти примену модела диференциране наставе на примеру једног часа Православног катихизиса верске наставе и то у другом циклусу основне школе, на нивоу мешовите групе ученика шестог разреда.

Прилог 1. Припрема за час диференциране наставе

РАДНИ МАТЕРИЈАЛ
ОБРАЗАЦ ЗА ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ – ПРИМЕР ЗА РАД
(предметна настава)

Тема:	ХРИСТОВА ЧУДА (ВАСКРСЕЊЕ ЛАЗАРЕВО)		
Циљ:	Упознавање појма чудо и обнављање градива о наведеној теми из претходног разреда; уочавање разлике између свакодневне употребе појма чудо и њеног билијског контекста		
Укључени садржаји:	Свето Писмо		
Методe:	Усмено излагање, демонстрација, метода рада са текстом, разговор		
Неопходни материјали:	Библијски текст, играни филм на тему Христових чуда		
Период реализације:	13.02.2023. 6. час, послеподневна смена		
Место реализације:	Учионица, одељења VI/1,2,3		
Очекивани исходи	Активност учења (шта раде ученици)	Активности наставника у припреми и реализацији наставе	Вредновање процеса и продуката пројекта
-разуме појам чудо -прави разлику између појма чудо у Библијском контексту и свакодневној употреби	-слуша излагање наставника; -учествује у разговору -чита текст -анализира текст -одговара на питања	-упознаје ученике са темом -мотивише ученике за рад на тескту -слуша одговоре ученика -контролише и прати излагање група	- праћење активности ученика током презентовања садржаја на табли -анализа одговора ученика кроз заједничку дебату и изношење закључака
Описати укратко планирана прилагођавања (садржај, продукт, процес, окружење за учење):			
Уводни део: Ученици на почетку часа буду распоређени у три хомогене групе које је наставник саставио и након тога кроз играни филм на тему Христових чуда, обнављамо знање о чудима Божијим наученим у претходном разреду, а где смо се бавили темама и садржајима везаним за Свето Писмо Старог Завета.			

Главни део:

Ученици и даље седе распоређени у три групе. Саме групе направљене су према нивоима знања и интересовања ученика, односно, према њиховим способностима у оквиру задатака које ће добити и радити у оквиру својих група. Први ниво: група под називом „Археолози“ која има једноставан задатак да у задатом Библијском тексту открије тему и главну личност једног од многих Христових чуда.

Други ниво: Група под називом „Библисти – историчари“ има нешто сложенији задатак, а он се састоји у томе да нам на основу истоветног Библијског текста саставе сиже и правац развоја догађаја, а на основу сведочанства о једном од најважнијих Христових чуда.

Трећи ниво: Група под називом „Модернисти“ која има најсложенији задатак. Наиме, задатак ове групе јесте да изведе коначни закључак на основу резултата до којих су дошле претходне две групе, а потом да на основу тога дају савремено „модернистичко“ тумачење појма чудо и донесу неке од савремених доказа, а која нам говоре о чудима у савременом свету све то уз дозвољену употребу ИКТ средстава за наставу.

Завршни део:

Ученици презентују своје резултате на нивоу својих група. Неопходно је истицање и записивање кључних појмова.

Евалуација часа: Разговор са ученицима – да ли су имали потешкоћа приликом рада, шта им се највише допало у оваквом облику рада на часу и да ли желе поново овакав начин рада у оквиру групе.

Међупредметне компетенције које се развијају планираним активностима (означити релевантне)

- 1) компетенција за (целоживотно) учење;**
- 2) комуникација;**
- 3) рад са подацима и информацијама;**
- 4) решавање проблема;**
- 5) сарадња;**
- 6) дигитална компетенција.**

Исходи (након реализованог плана наставе ученик ће бити у стању да) :

- Сарађује са вршњацима у раду на заједничком задатку;
- Изрази, техником по избору, своје утиске и опажања;
- Разликује битно од небитног;
- Културно слуша саговорника;
- Разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих;
- Прикупља информације;

Анализу самог часа извршићемо на основу унапред припремљеног радног материјала (Прилог 1.). Сам час диференциране наставе испланирали смо по моделу групног рада. Ученици су подељени у три хомогене групе, свака група чинила је између 5 и 7 ученика и ученици су заузимали своје место у групама према својим способностима и интересовањима како за сам наставни предмет тако и за тему која се диференцира. Прва група носила је назив „Ар-

хеолози“, ову групу чинило је 7 ученика и ова група је имала задатак да на основу задатог билбијског текста (прича о Васкрсењу Лазаревом), методом рада на тексту само пружи одговор о којем се то Христовом чуду говори. Многи истраживачи се слажу да групни рад представља један од најпродуктивнијих облика наставног процеса (Hattie, 2009). А сматрамо да је овај час то и показао. Ову групу чинили су ученици који имају мало или готово никакво предзнање, али и одређени број ученика који наставу похађају по посебним програмима (ИОП1,ИОП2), а за које је овакав облик рада имао велику корист. Пре свега рад у групи подразумева развој комуникације, подразумева елемент вршњачке подршке, подразумева развој такмичарског духа, али подразумева и социјализацију и осећај једнакости ученика који имају потешкоћа у савладавању наставних садржаја.

Другу групу под називом „Историчари – библисти“ бројала је 6 чланова и њу су сачињавали ученици средњег нивоа. На основу истог билбијског текста њихов задатак био је нешто сложенији и састојао се у томе да саставе резиме самог догађаја о коме нам задати билбијски текст сведочи, да опишу сам догађај и да нам у виду кључних појмова излистају главне ликове који се у самом тексту помињу, а који су у самом догађају учествовали. Дакле, и ту имамо заступљену методу рада на тексту, анализу самог текста, извлачење кључних речи, а које смо током ученичког излагања пажљиво излиставали на школској табли.

Трећа група ученика под називом „Модернисти“ бројала је 7 чланова и имала је најсложенији задатак и управо зато су ову групу чинили ученици напредног нивоа, односно, они који поседују изврстан ниво предзнања како у хришћанском и верском смислу, тако и у познавању основних историјских, језичких и културних норми које су владале у времену када се догађај који истражујемо и догодио. Ова група имала је задатак да резимира читав процес рада претходне две групе и да на основу тога направи двостепену анализу. Први степен анализе састојао се у томе да направе јасну дистинкцију између доживљаја и значења појма чудо у Старом и Новом Завету уз конкретно навођење примера, а други степен анализе био је да резултате добијене на првом степену повежу са савременим добом и условима живота, као и да уз употребу ИКТ средстава за наставу дођу до сазнања да ли се чуда, у том билбијском контексту, и данас догађају уз навођење конкретних доказа и њихову анализу.

Овај час имао је вишеструку намену. Наиме, примарни циљ био је да се, колико је то могуће, пружи једна детаљна анализа појма чудо на конкретном примеру приче о Васкрсењу Лазаревом. Али, на овом часу диференциране наставе Православног катихизиса кроз групни рад, ученицима је показано на који начин научници који се баве истраживањем билбијских текстова раде, како изгледа процес од проналаска одређеног историјског артефакта до краја његове анализе и инкултурације у тековине савременог људског друштва. Након разговора са ученицима, закључујемо да им је пријао групни облик рада, да је задатак био изазован, на моменте и веома сложен (утисци прве групе – основни ниво), али да нису желели да одустану и да су сами дали предлоге на који начин би још неке билбијске теме могле бити обрађене на овај начин.

ЗАКЉУЧАК

Као једини исправни закључак сматрамо да треба нагласити да је диференцирана настава користан алат у реализацији наставног процеса, да има вишеструку корист и да утиче на развој ученика и да свакако повећава продуктивност резултата код самих ученика. Важна је напомена да диференцијација није исто што и индивидуализација и да наставник не може све диференцирати. Ако нам је полазна основа да је сваки ученик личност за себе онда ћемо се кроз овакав облик наставе трудити да сваком ученику изађемо у сусрет били појединачно, било кроз његово укључивање у групу где ће све његове посебности уз одређени ниво предзнања, уз његово лично интересовање и адекватне технике учења бити од максималне користи и довести до максималних резултата. Сматрамо да смо овим радом показали да је и Православни катихизис, иако изборни програм, итекако могуће диференцирати уз навођење да је за то најбољи и далеко најпродуктивнији групни облик рада, чиме поред сазнања о Библијским ликовима и догађајима, добијамо општу хришћанску културу, а која се огледа у учењу о изграђивању заједнице кроз рад у групи, кроз поштовање и занемаривање свих различитости које би ученике удаљиле.

Уосталом, циљ верске наставе у основним и средњим школама јесте да се њоме сведоче вера и духовно искуство традиционалних цркава и верских заједница које делују на нашем простору, да се са друге стране ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот уз омогућавање слободног усвајања духовних вредности Цркве или заједнице којој историјски припадају (Шушњић, 1994). А у томе у наставном процесу свакако доприноси и модел диференциране наставе, који кроз истицање различитих способности и интересовања ученика олакшава реализацију наставног процеса, олакшава сарадњу међу ученицима и доприноси веома dobrим резултатима и исходима у учењу.

Литература

1. Егерић, М.(2004): *Садржајна диференцијација у настави математике*, Београд: Звод за учбенике и наставна средства
2. Егерић, М.(2004): *Експериментална евалуација примера модела савремених наставних система са диференцираним захтевима*, Настава и васпитање, бр.1-2, Београд, Педагошко друштво Србије
3. Стојановић, Љ.(2016): *Примењена теологија као елементи дидактичке културе у развоју гаровијосији*, Вршац
4. Tomlinson, C. (2014): *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*, Alexandria, VA:ASCD
5. Tomlinson, C. & Moon, T.(2013): *Assessment and student success in a differentiated classroom*, Alexandria, VA:ASCD
6. Hattie, J.(2009): *Visible learning*, New York:Routledge

7. Deci, E. & Ryan. R.(2015): *Self-determination Theory*, International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, New York
8. Шушњић, Ђ.(1994): *Дијалој и толеранција*, Сремски Карловци
9. Tomlinson, C. A. (1995): *How to differentiate instruction in mixed-ability classroom*, Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development
10. Morgan, H. (2014): *Maximizing student success with Differentiated Learning*, Strateg. Issues Ideas, vol.8

Момчило Јагодић, teacher of religious education
Primary school „Svetolik Rankovic“ – Aranđelovac
Primary school „Dusan Radonjic“ – Banja

APPLICATION OF THE “DIFFERENTIATED TEACHING” MODEL
IN THE IMPLEMENTATION OF THE CURRICULUM OF THE ORTHODOX CATECHISM
IN THE SECOND CYCLE OF PRIMARY SCHOOL

Abstract: It is a fact that modern society and its origins demand and expect constant innovation and modernization. Therefore, modern society certainly requires modern education and a modern teaching process that is accessible to all. The main topic and goal of this paper is the presentation of the application of the model of differentiated teaching in the implementation of the teaching of the Orthodox Catechism. In the paper itself, we will show the multiple importance of applying the mentioned model, both to the teaching process itself, and to the most important thing, which is certainly the student’s achievements.

Key words: differentiation, catechism, teaching process, achievement

Раг љримљен: 23. 1. 2023. љог. / Раг љрихваћен: 29. 5. 2023. љог.